

Arbetsmarknadsutvecklingen framöver – utvecklingen i andra länder och betydelsen av tillväxtens sammansättning

Vilken betydelse tillväxtens sammansättning har haft för den förhållandevis svaga svenska arbetsmarknadsutvecklingen är en fråga som för närvarande diskuteras flitigt. En sak som bidragit till intresset för denna fråga är utvecklingen i våra nordiska grannländer där tillväxten inte drivits av exporten i lika stor utsträckning som i Sverige och där indikationerna på en vändning på arbetsmarknaden nu är tydligare. I denna fördjupningsruta sätts den svenska arbetsmarknadsutvecklingen, framförallt under den senaste konjunkturcykeln, i ett internationellt perspektiv och sambandet mellan tillväxtens komponenter och sysselsättningsutvecklingen diskuteras.

Inledning

Huvudscenariot i denna inflationsrapport spår en gradvis förbättring av läget på arbetsmarknaden de kommande åren. Tillväxtprognoserna liksom arbetsmarknadsprognoserna har visserligen reviderats ned sedan föregående inflationsrapport men utgångspunkten är fortfarande att arbetsmarknadsläget gradvis kommer att förbättras. Enligt huvudscenariots prognos bedöms sysselsättningen öka med drygt 2 procent från dagsläget fram till slutet av 2007.

Medan arbetsmarknadsindikatorer som varsel, nyanmälda lediga platser och anställningsplaner, framförallt i bygg- och tjänstesektorerna, pekar på en förbättring av arbetsmarknadsläget framöver kvarstår ändå det faktum att sysselsättningen det första kvartalet i år blev något svagare än väntat. Fjolårets starka tillväxt avspeglades inte heller i några märkbara förbättringar av sysselsättning och arbetslöshet. Detta ökar osäkerheten om arbetsmarknadens återhämtning då konjunkturen väl tar fart framöver.

I denna ruta diskuteras utvecklingen av den svenska arbetsmarknaden i ett internationellt perspektiv. Vad kan vi dra för slutsatser av det som sker i andra länder och finns det skäl att tro att utvecklingen blir likartad eller annorlunda i

Sverige? Mer specifikt, kan en jämförelse mellan Sverige och andra länder när det gäller den senaste tidens sammansättning av tillväxten bidra till en ökad förståelse av den svenska arbetsmarknadsutvecklingen?

Den svenska arbetsmarknaden och utvecklingen i andra länder

Liksom i Sverige var tillväxten i t.ex. Finland och Norge stark under 2004. Men till skillnad från Sverige har arbetsmarknaden i dessa länder vänt uppåt under 2003-2004. Diagram R1–R3 jämför den svenska utvecklingen av arbetslöshet respektive sysselsättning från 2000 och framåt med utvecklingen i ett urval av länder bestående av de övriga nordiska länderna (förutom Island), Tyskland, Storbritannien och USA.

Diagrammen visar att utvecklingen varit förhållandevis heterogen. Vad gäller arbetslösheten har Finland och Storbritannien haft en positiv utveckling med en minskad arbetslöshet under perioden. I övriga länder har arbetslösheten stigit. Den amerikanska utvecklingen är den mest dramatiska i det avseendet men där har det skett en klar förbättring i slutet av perioden. I Sverige minskade arbetslösheten inledningsvis men ökade i slutet. Det är också värt att notera att indikationerna på en förbättring av utvecklingen är mer tydliga i övriga länder än i Sverige, möjligen med undantag av Tyskland.

Vad gäller antal sysselsatta skedde en snabb ökning i början av perioden i Sverige och Finland. Detta följdes av en avmattning för Finlands del, och i Sveriges fall t.o.m. en minskning. Utmärkande för den svenska arbetsmarknaden under denna period har dock varit den höga sjukfrånvaron som minskat den andel av de sysselsatta som bidragit till de arbetade timmarna i ekonomin. För att se i vilken utsträckning detta påverkar jämförelsen med övriga länder inkluderar diagrammet även utvecklingen av antal sysselsatta exklusive sjukfrånvarande i Sverige.

Då hänsyn tas till sjukfrånvaron ser utvecklingen av den svenska sysselsättningen något

svagare ut. Det är dock intressant att notera att även då hänsyn tas till sjukfrånvaron så har antal sysselsatta ändå ökat i Sverige jämfört med konjunkturtoppen 2000. Danmark och Tyskland har haft en något sämre utveckling med ett minskat antal sysselsatta under perioden. Nivån i Norge är ungefär densamma som i början. Liksom i fallet med arbetslösheten är dock indikationerna på en vändning av sysselsättningsutvecklingen mer tydliga i dessa länder än i Sverige.

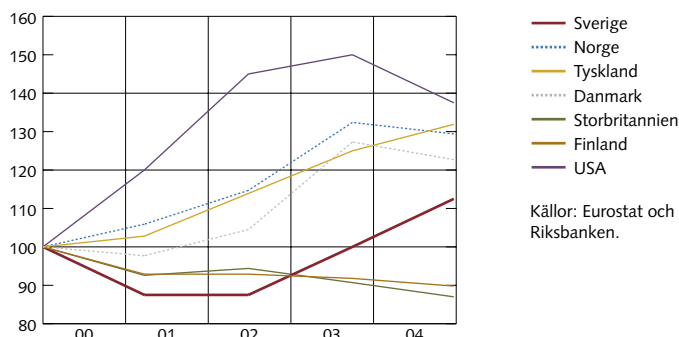
En jämförelse av antal sysselsatta är intressant ur ett konjunkturperspektiv men ger ingen fullständig bild av sysselsättningsutvecklingen eftersom befolkningsstorleken varierar mellan länderna. Av diagram R3 framgår dock att bilden är ungefär densamma vid en jämförelse av sysselsättningsgraden, med skillnaden att utvecklingen generellt ser något sämre ut i de flesta av länderna. I Sverige har det t.ex. skett en klar nedgång under perioden och även i Norge och USA ser utvecklingen betydligt svagare ut än i diagram R2.

Fokus ovan har varit på utvecklingen den senaste femårsperioden. Där beaktas inte att länder kan befinna sig i något olika faser av konjunkturcykeln. En intressant fråga är om det går att utifrån en jämförelse med länder som vanligtvis är före Sverige i konjunkturcykeln dra några slutsatser om hur utvecklingen i Sverige kommer att bli framöver.

En naturlig första fråga är vilka länder som normalt är före Sverige i konjunkturförloppet. En svårighet i det sammanhanget är att det inte finns något entydigt konjunkturmått som kan användas för jämförelser. En enkel och vanlig metod är att använda ett statistiskt filter för att separera den cykliska variationen i BNP från den mer trendmässiga utvecklingen och använda detta som ett mått på konjunkturen. Ett sådant cykliskt BNP-mått har skapats för samma urval av länder som ovan och i tabell R1 redovisas korrelationen mellan detta cykliska BNP-mått för Sverige och övriga länder.

I tabellen beräknas korrelationer för olika förskjutningar av den svenska konjunkturen framåt i tiden. En hög korrelation i kolumnerna

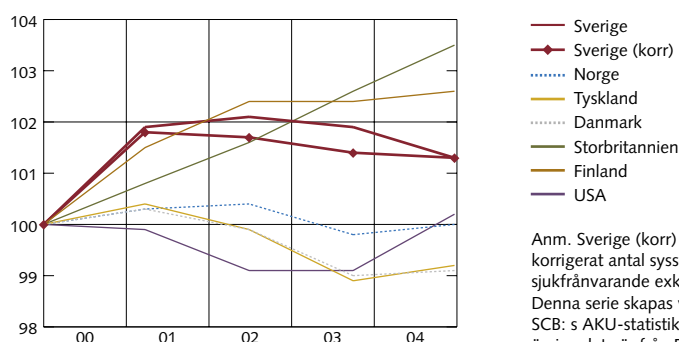
Diagram R1. Harmoniserad arbetslöshet i ett urval av länder 2000–2004. Index (2000 = 100)

— Sverige
 Norge
 — Tyskland
 Danmark
 — Storbritannien
 — Finland
 — USA

Källor: Eurostat och Riksbanken.

Diagram R2. Antal sysselsatta i ett urval av länder 2000–2004. Index (2000 = 100)

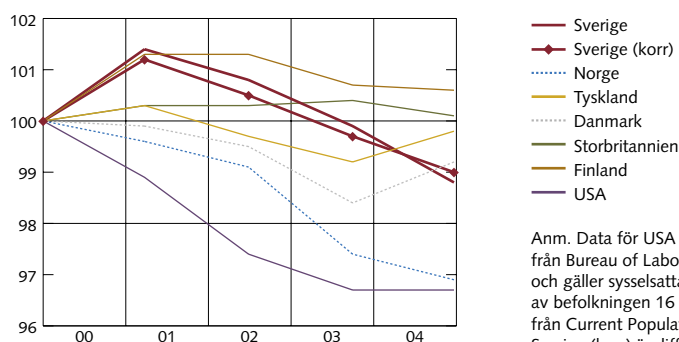

— Sverige
 —◆ Sverige (korr)
 Norge
 — Tyskland
 Danmark
 — Storbritannien
 — Finland
 — USA

Anm. Sverige (korr) är korrigerat antal sysselsatta där sjukfrånvarande exkluderats. Denna serie skapas via SCB:s AKU-statistik medan övriga data är från Eurostats databas.

Källor: Eurostat, SCB och Riksbanken.

Diagram R3. Antal sysselsatta i relation till befolkningen 15–64 år 2000–2004. Index (2000 = 100)

— Sverige
 —◆ Sverige (korr)
 Norge
 — Tyskland
 Danmark
 — Storbritannien
 — Finland
 — USA

Anm. Data för USA är hämtade från Bureau of Labor Statistics och gäller sysselsatta som andel av befolkningen 16 år och över från Current Population Survey. Sverige (korr) är differensen mellan antal sysselsatta och antal sjukfrånvarande satt i relation till befolkningen 16-64 år. Dessa data är hämtade från SCB:s AKU-statistik. Övriga serier kommer från Eurostats databas.

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat, SCB och Riksbanken.

"+1" till "+8" innebär att det andra landet "leder" den svenska konjunkturen. Är korrelationen däremot högst utan tidsförskjutning (i kolumn "0") är ländernas konjunkturer synkroniserade och når toppar och bottnar samtidigt.

Resultaten i tabell R1 indikerar att konjunkturen både i USA och Storbritannien leder den svenska konjunkturen. Den exakta eftersläpningen i konjunkturen mellan länderna har givetvis varierat en del mellan enskilda konjunkturcykler.² Resultaten här indikerar att

den svenska konjunkturen släpar 1-1½ år efter den amerikanska och ½-1 år efter den brittiska. Vad gäller de nordiska länderna är Danmark synkroniserad med Sverige och även den finska konjunkturen är väl i fas med den svenska – möjligtvis något kvartal före. Däremot verkar inte den norska och svenska konjunkturen ha någon liknande synkronisering.³

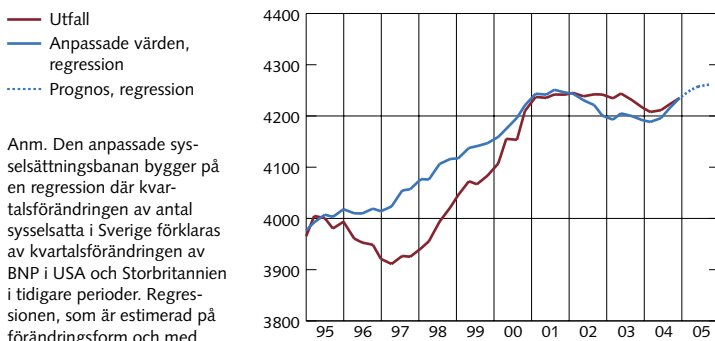
Givet eftersläpningen av den svenska konjunkturen jämfört med den amerikanska och brittiska kan det vara intressant att få en

Tabell R1. Korrelation mellan cyklisk BNP i Sverige och andra länder 1990kv1–2004kv4.

	Cyklisk BNP i Sverige i kvartal:								
	0	+1	+2	+3	+4	+5	+6	+7	+8
Danmark	0,6	0,6	0,4	0,2	0,0	-0,2	-0,3	-0,4	-0,5
Finland	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,3	0,1	0,0	-0,2
Tyskland	0,7	0,5	0,3	0,1	-0,2	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3
Norge	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,3	-0,2
Storbritannien	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,4	0,2	0,0
USA	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4

Anm. Cyklisk BNP är skapad genom att BNP-serien i respektive land filterats med ett s.k. band-pass filter, se Christiano, L. och T. Fitzgerald, "The Band Pass Filter", *International Economic Review* 44, 2003, 435-465. Filtret skiljer ut den cykliska del av BNP som varierar på 1,5 till 8 års horisont, vilket är det tidsintervall inom vilket konjunkturcykler normalt beräknas hålla sig. Beräkningarna för Tyskland gäller perioden 1991kv1–2004kv4. Den senaste revideringen av svenska nationalräkenskapsdata för 2004 har inte beaktats i dessa beräkningar. Källor: OECD och Riksbanken.

Diagram R4. Antal sysselsatta samt anpassat antal sysselsatta från regressionsmodell 1995kv1–2005kv3. 1000-tals personer

Anm. Den anpassade sysselsättningsbanan bygger på en regression där kvartalsförändringen av antal sysselsatta i Sverige förklaras av kvartalsförändringen av BNP i USA och Storbritannien i tidigare perioder. Regressionen, som är estimerad på förändringsform och med data för perioden 1995kv1–2004kv4, ser ut på följande vis: $\Delta \ln N(t) = -0,01 * \text{konstant} + 0,56 * \Delta \ln \text{BNP}(t-3)^{\text{UK}} + 0,37 * \Delta \ln \text{BNP}(t-5)^{\text{USA}}$. Alla koefficienter är statistiskt signifikanta. Justerat R² = 0,4 och standardfel för regressionen = 0,0037.

Källor: SCB och Riksbanken.

uppfattning om vad den allra senaste tidens konjunkturinformation i dessa två länder implicerar för utvecklingen av den svenska ekonomin, framförallt den svenska arbetsmarknaden. Diagram R4 visar dels den faktiska utvecklingen

av antal sysselsatta i Sverige, dels den predikterade sysselsättningen från en enkel regressionsmodell där svensk sysselsättning förklaras av BNP-tillväxten i USA och Storbritannien i tidigare perioder. Detta är givetvis en mycket osäker indikator om den framtida svenska utvecklingen och ska inte ses som en alternativ prognos för svensk sysselsättning utan som ett alternativt sätt att illustrera korrelationerna mellan den svenska och de ledande ländernas konjunkturer.

Med tanke på att storleken på korrelationerna i tabell R1 inte är så stora är det inte förvånande att det anpassade sambandet för den svenska sysselsättningen inte är det bästa. Däremot fångas trenderna i sysselsättningsutvecklingen förhållandevis väl – både uppgången från 1997 och avmattningen efter 2001 finns

- Det är också möjligt att strukturella faktorer förändrat mönstret mellan perioder. Valet av tidsperiod kan därmed påverka resultaten i tabell R1. Rekursivt beräknade korrelationer för olika perioder med start 1970 visar dock att resultaten är förhållandevis stabila. För Danmark, Finland och Norge förändras korrelationsmönstren inte mycket över perioderna. Vad gäller Storbritannien blir den svenska eftersläpningen något större om 1970-talet inkluderas i beräkningarna. De mest varierande resultaten gäller USA, framförallt om slutet på 1970-talet och början på 1980-talet inkluderas. Resultaten är dock stabila om beräkningarna begränsas till perioden efter mitten på 1980-talet och korrelationerna blir också större.
- I vilken utsträckning förhållandet är det omvända, dvs. att den svenska konjunkturen leder de övriga länderna, har inte undersökts närmare här men är också (i vissa fall) en möjlighet.

med i den anpassade serien. Diagrammet visar också att prediktionen för de första kvartalen 2005, som således bara bygger på informationen om BNP-utvecklingen i USA och Storbritannien de senaste kvartalen, pekar på en fortsatt uppgång av antal sysselsatta. Givet att uppgången fortsätter är detta en indikation på att även den svenska arbetsmarknaden bör förbättras den närmaste tiden.⁴ Detta resultat ska givetvis tolkas med försiktighet. Exempelvis kan aktuella strukturella faktorer förändra de traditionella konjunkturmönster som denna prediktion speglar.

Den svenska arbetsmarknaden och tillväxtens sammansättning

En av de faktorer som utpekats som en tänkbar förklaring till varför vändningen på arbetsmarknaden dröjer i Sverige medan den påbörjats i andra länder är skillnader i sammansättningen av tillväxten. Tabell R2 visar bidragen från olika försörjningsbalanskomponenter till den svenska BNP-tillväxten under perioden 2000–2004. Av tabellen framgår att exporten svarat för en betydande del av tillväxten medan t.ex. hushållens konsumtion och investeringarna spelat en blygsammare roll. Exportindustrin är mer kapitalintensiv än arbetsintensiv. Därför kan det förmodas att sysselsättningsökningen är större när investeringar och konsumtion tar över exportens roll som den drivande kraften i

konjunkturuppgången. Ett av skälen till detta är att dessa komponenter har en starkare koppling till tjänsteproduktionen.

I tabell R3 redovisas, för samma period, bidraget från den totala konsumtionen och exporten i övriga länder i jämförelsen ovan. Av tabellen framgår att det finns visst stöd för bedömningen att sysselsättningen bör ta fart samtidigt med konsumtionen och investeringarna. I Storbritannien och Finland, där sysselsättningen har hållits uppe under den senaste konjunkturedgången (se diagram R2), har bidraget från konsumtionen i allmänhet varit högre än i Sverige, Danmark och Tyskland. Det är också värt att notera att konsumtionen i Danmark kom igång under 2004 samtidigt som sysselsättningen vände uppåt. Utvecklingen i Norge och USA är dock mer svårtolkad. Bidraget från konsumtionen i båda länderna har varit relativt högt under perioden men av diagram R2 framgår att sysselsättningen ändå fallit, framförallt i USA. Sambandet mellan sysselsättning och relativ betydelse av konsumtion och export den senaste tiden är således inte entydigt.

Detta reser frågor om hur försörjningsbalansens komponenter och sysselsättningen normalt samvarierar över konjunkturcykeln. Tabell R4 redovisar korrelationer mellan bidrag från olika försörjningsbalanskomponenter och förändringen av antal sysselsatta i tillverkningsindustri och tjänstebranscher i Sverige. Korrelationerna är beräknade för olika tidsförskjutningar

Tabell R2. Bidrag till BNP-tillväxten från olika försörjningsbalanskomponenter samt BNP-tillväxten 2000–2004. Procentenheter samt procentuell förändring

	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens konsumtion	2,4	0,2	0,7	0,7	0,9
Offentlig konsumtion	-0,3	0,2	0,6	0,2	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	1,0	-0,2	-0,5	-0,3	0,9
Lagerinvesteringar	0,5	-0,5	-0,2	0,4	-0,3
Export	4,9	0,2	0,6	2,2	4,6
Import	-4,1	1,0	0,7	-1,8	-2,6
BNP-tillväxt	4,3	1,0	2,0	1,5	3,6

Anm. På grund av avrundningar summerar inte bidragen från komponenterna exakt till BNP-tillväxten varje år.

Källor: SCB och Riksbanken.

⁴ En förutsättning för detta är att sysselsättningen i princip följer samma mönster genom en konjunkturcykel i de olika länderna. Beräkningar av korrelationer liknande dem i tabell R1 men mellan cyklisk BNP och cyklisk sysselsättning i respektive land visar att så verkar vara fallet. I de flesta av länderna släpar sysselsättningen 1-2 kvartal efter BNP. I Finland och Norge är eftersläpningen möjligtvis något kvartal längre.

av sysselsättningsförändringen. En hög positiv korrelation mellan sysselsättningsförändringen förskjuten framåt i tiden (+1 kvartal, +2 kvartal, osv.) och bidraget från en viss komponent innebär att de två samvarierar, men med en eftersläpning i sysselsättningen. Är korrelationen hög då sysselsättningsförändringen är förskjuten bakåt i tiden (-1 kvartal, -2 kvartal, osv.) är det i stället utvecklingen av bidraget som släpar efter.

Det är viktigt att observera att korrelationer inte kan tolkas som orsakssamband, t.ex. att

kvartal framåt vad gäller tjänstebranschen. Resultaten indikerar också att samvariationen med hushållskonsumtionen är relativt sett större för sysselsättningen i tjänstebranscher än i tillverkningsindustrin.

En tolkning av resultaten i tabell R4 är således att en svensk konjunkturuppgång normalt inleds med en ökad export i takt med att konjunkturen hos viktiga handelspartners förbättras. Detta får dock inget omedelbart genomslag på sysselsättningen i industrin utan

Tabell R3. Bidrag från total konsumtion och export till BNP-tillväxten i ett urval av länder 2000–2004. Procentenheter

Bidrag från		2000	2001	2002	2003	2004
Total konsumtion	Danmark	-0,1	0,6	0,8	0,7	2,2
	Finland	1,5	1,4	1,5	2,4	2,0
	Tyskland	1,4	1,2	0,0	0,0	-0,2
	Norge	2,2	2,1	2,3	1,8	2,6
	Storbritannien	3,4	2,4	2,9	2,2	3,1
	USA	3,4	2,2	2,7	2,7	2,8
Export	Danmark	5,5	2,0	2,2	-0,8	1,9
	Finland	8,2	-0,4	2,4	0,7	1,7
	Tyskland	4,1	1,9	1,4	0,7	3,2
	Norge	1,6	2,0	-0,3	0,6	0,5
	Storbritannien	3,0	1,0	0,0	0,3	1,0
	USA	1,1	-0,7	-0,3	0,2	1,0

Källa: Eurostat.

ökat bidrag från inhemsk konsumtion leder till en förbättring av sysselsättningen. Konsumtion och sysselsättning drivs av det sammantagna efterfråge- och utbudsläget och kopplingar finns i båda riktningar – högre hushållskonsumtion stimulerar sysselsättningen och ett ökat antal sysselsatta ger i sin tur också en högre hushållskonsumtion. Den samvariation detta ger upphov till är det som avspeglas i korrelationsmåten.

Av tabell R4 framgår att utvecklingen av sysselsättningen i både tillverkningsindustri och tjänstebranscher släpar efter exporten upp mot 1 år. Däremot är sysselsättningen mer synkroniserad med hushållskonsumtion och näringslivsinvesteringar. I dessa båda fall är de högsta korrelationerna centrerade kring kvartal "noll", dvs. ingen tidsförskjutning, eller möjligtvis 1-2

produktionen ökar inledningsvis genom ett ökat resursutnyttjande, dvs. arbetade timmar ökar. Efterhand som konjunkturuppgången fortskrider kommer sysselsättningen igång i både industrin och tjänsteproduktionen samtidigt som den inhemska konsumtionen och investeringarna ökar och tar över som drivkrafter i konjunkturuppgången. Den sammantagna bilden är således i linje med det mönster som brukar tillskrivas den svenska konjunkturen. Enligt huvudsce-nariot har visserligen osäkerheten om styrkan i den framtida konjunkturuppgången ökat men mycket talar ändå för att sysselsättningen kommer att öka de kommande två åren i takt med stigande inhemsk efterfrågan och produktion. Detta scenario är således i linje med de traditionella mönster som korrelationerna i tabell R4 redovisar.

Tabell R4. Korrelation mellan olika försörjningsbalanskomponenters bidrag till BNP-tillväxten och tidsförskjutningar av sysselsättningsförändringen i tillverknings- och tjänstebranscher 1988kv1–2004kv4.

Sysselsättningsförändring i tillverkningsindustrin									
Tidsförskjutning, antal kvartal	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
Bidrag från:									
Hushållskonsumtion	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3
Näringslivsinvesteringar	0,5	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,6	0,5
Export	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6
Sysselsättningsförändring i tjänstebranscher									
Tidsförskjutning, antal kvartal	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
Bidrag från:									
Hushållskonsumtion	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6
Näringslivsinvesteringar	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	0,5
Export	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5

Anm: Korrelationerna är beräknade mellan bidrag till BNP-tillväxten, uttryckt i procentenheter, och sysselsättningsförändringar uttryckta som årliga procentuella förändringar. Sysselsättningsförändringarna är beräknade utifrån AKU-statistik. Tillverkningsindustri inkluderar här gruvor och mineralutvinningsindustrier samt el-, gas-, värme- och vattenverk. Tjänstebranschen definieras som summan av branscherna handel, transport, magasinering, kommunikation, personliga och kulturella tjänster, renhållning, kreditinstitut, fastighetsförvaltning och företags tjänster. Den senaste revideringen av svenska nationalräkenskapsdata för 2004 har inte beaktats i dessa beräkningar.

Källor: SCB och Riksbanken.